

підприємств / За ред. П.Т. Саблука, В.Я. Месель-Веселяка. – К.: ІАЕ, 2000. – С. 285-286.

2. Комплексна програма перспективи агропромислового комплексу та розвитку сільських територій Івано-Франківської області у 2005-2010 роках і на період до 2015 року. – Івано-Франківськ: Плай, 2005. – 80 с.

3. Романюк М.Д. Взаємовплив економічного і соціального розвитку регіонів: відмінності, шляхи подолання // Вісник Прикарпатського університету. Серія Економіка. Вип. 3. – Івано-Франківськ: Плай, 2006. – С. 9-13.

4. Грیشнова О.А. Людський розвиток в системі пріоритетів регіональної соціально-економічної політики // Вісник Прикарпатського університету. Серія Економіка. Вип. 4. – Івано-Франківськ: Плай, 2007. – С. 23-29.

5. Реформування соціальної сфери села: організаційно-методичні засади / За ред. П.Т. Саблука. – К.: ІАЕ УААН, 2000. – 475 с.

6. Березівський П., Більський Б., Магійович І. Зайнятість та самозайнятість як механізм подолання безробіття // Вісник Львівського державного аграрного університету: Економіка АПК. – Львів: Львів. держ. агроуніверситет, 2005. – № 12. – С. 410-415.

7. Прокопишак К., Олишук П., Дроздяк І., Сікора О. Соціально-економічні трансформації в сільській місцевості // Вісник Львівського державного аграрного університету: Економіка АПК. – Львів: Львів. держ. агроуніверситет, 2005. – № 12. – С. 396-399.

8. Біттер О., Гошко Т. Проблеми міграції населення Львівської області // Вісник Львівського державного аграрного університету: Економіка АПК. – Львів: Львів. держ. агроуніверситет, 2005. – № 12. – С. 415-419.

9. Горьовий В.П. Сфера побутового обслуговування

сільського населення України в умовах ринкової економіки // Економіка АПК. – 2007. – № 4. – С. 133-139.

10. Єрмаков О.Ю., Крюковський А.М. Соціальна інфраструктура у розвитку сільських поселень // Економіка АПК. – 2006. – № 1. – С. 129-133.

11. Котляров Л.Д. Соціальное развитие села на современном этапе // Економіка АПК. – 2007. – № 8. – С. 133-137.

12. Лупенко Ю.О. Добробут сільського населення в пореформений період // Економіка АПК. – 2007. – № 3. – С. 133-137.

13. Ціхановська О.М. Соціально-економічні проблеми використання ресурсного потенціалу села // Економіка АПК. – 2007. – № 8. – С. 131-133.

14. Шкурка М.С. Розвиток українського села: історичні аспекти та сучасні проблеми // Економіка АПК. – 2007. – № 8. – С. 136-143.

15. Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві // Посібник по реформуванню сільськогосподарських та переробних підприємств / За ред. П.Т. Саблука, В.Я. Месель-Веселяка. – К.: ІАЕ, 2000. – С. 111-118.

16. Саблук П.Т. Нова економічна парадигма формування стратегії національної продовольчої безпеки України в XXI столітті // Доповідь на Третій Всеукраїнських зборах (конгресі) вчених економістів-аграрників 29-30 березня 2001 року. – К.: ІАЕ, 2001. – 93 с.

Measures which are directed on the development of social infrastructure in the village are grounded. The components of programmed maintenance of the social sphere of development are considered.

Карлін М. І., Чайковський Р. Й.

ШЛЯХИ БОРОТЬБИ З ТІНЬОВОЮ ЕКОНОМІКОЮ В ЗАХІДНОМУ ПРИКОРДОННОМУ РЕГІОНІ УКРАЇНИ

Проаналізовано основні шляхи протидії тіньовій економіці в Західному прикордонному регіоні України. Авторами також виділено ряд завдань, які необхідно вирішити при детінізації економіки даного регіону.

Ключові слова: тіньова економіка, податкова політика, прихована зайнятість, прикордонний регіон, корупція.

І. Вступ. Проблема існування тіньових процесів в економіці в умовах глобалізації стає актуальною для країн світу як в цілому, так і для національних економік, а також для її ре-

гіонів. Прискорене зростання тіньового сектора, порівняно з офіційною економікою, характерне для всіх регіонів, але особливо помітне в прикордонному регіоні через активізацію міждержавних зв'язків. За оцінками Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), тінізація економіки за останні сім років зростала щорічно на 6,2 %, а загальне економічне зростання становило в середньому 3,5 %.

Процес детінізації економіки необхідно визначити пріоритетним напрямом не лише урядів окремих країн, а й регіональної влади прикордонних територій сусідніх країн. Про-

блемі аналізу тіньових процесів в Україні на державному та регіональному рівні присвячено праці таких українських економістів, як М. Я. Азаров, О. І. Барановський, З. С. Варналій, З. В. Герасимчук, В. М. Геєць, Б. М. Данилишин, М. І. Карлін, І. І. Мазур. Разом із тим проблема детінізації тіньової економіки саме в прикордонному з ЄС регіоні є малодослідженою, чому і присвячена дана стаття.

II. Постановка завдання. Здійснення ефективної політики протидії тіньовим процесам в економіці країни і, особливо прикордонного регіону – є, передусім, адекватне розуміння цілей, які необхідно досягти в легалізації тіньової економіки прикордонного регіону. Тому основним завданням нашого дослідження є розкриття специфіки тіньової економіки в прикордонному з ЄС регіоні України, визначення загальних пріоритетів, а також визначення шляхів щодо усунення причин існування тіньових процесів в економічному та соціальному середовищі в прикордонному з Європейським Союзом регіоні України.

III. Результати дослідження. Зважаючи на те, що тіньова економіка є основним джерелом життєзабезпечення значних прошарків західного прикордонного регіону України, сьогодні необхідно уникнути однобічного підходу до проблем тінізації й урахувати, які збитки буде завдано населенню даного регіону у разі посиленого скорочення тіньової сфери, оцінити можливості держави компенсувати ці втрати. Таким чином, принципової ваги сьогодні набувають методи легалізації тіньової економіки західного прикордонного регіону України, які б гарантували збереження людського потенціалу даного регіону через підвищення ефективності та прибутковості легального виробництва і збільшення на цій основі кількості робочих місць та підвищення реальних доходів населення.

Входження Польщі, Словаччини і Румунії до ЄС, а також входження Польщі і Словаччини в Шенгенську зону, ускладнило прикордонний бізнес для багатьох жителів Західної України, що вимагає від держави розробки нових підходів до працевлаштування частини з тих, хто тепер не зможе займатися так званим „човниковим” бізнесом.

Єдино можлива стратегія детінізації економіки західного прикордонного регіону Украї-

ни полягає у створенні більш вигідних умов господарювання у легальному секторі. Це досягається шляхом поєднання адміністративно-обмежувальних та економіко-правових заходів, перші з яких мають спрямовуватися на ускладнення тіньової діяльності, а другі – на створення сприятливого підприємницького клімату в регіоні з метою легалізації тіньової зайнятості та тіньових доходів населення.

Тому до основних пріоритетів регіональної економічної стратегії, які сприятимуть детінізації економіки західного прикордонного регіону України у стратегічному вимірі, слід віднести такі.

1. Стимулювання інвестиційних процесів (в тому числі й іноземних). Потрібно розробити податкові стимули до інвестиційного використання кредитних ресурсів фінансових установ, звільнити від оподаткування частку прибутку підприємств, яка витрачається на інвестування.

2. Контроль за регулярністю, повнотою виплат та своєчасною індексацією заробітної плати, соціальних платежів, стимулювання збільшення кількості робочих місць. З метою підтримки рівня доходів населення, що дозволило б зменшити схильність до діяльності у неофіційному секторі, потрібно якнайширше використовувати безготівкові розрахунки з населенням.

3. Запровадження прозорих та доступних механізмів кредитування реального сектору економіки та розв'язання платіжної кризи. Економіка прикордонного регіону потребує послідовної демонетизації насамперед за рахунок „довгих грошей”, безпечно здійснення якої може відбутися лише у тісному зв'язку зі збільшенням масштабів діяльності підприємств реального сектору.

4. Відкритість та доступність державного кордону. Ефективний контроль за перетином товарів та послуг через митний кордон між Україною та Республікою Польща, яка стала членом Шенгенської угоди в жодному разі не повинен зменшити економічні та соціальні взаємозв'язки між обома державами. Особливо актуальним питання щодо економічного та культурного обміну постає при підготовці до проведення Чемпіонату Європи з футболу в 2012 році в Україні та Польщі.

5. Підвищення професійного рівня управлінського персоналу підприємств західного прикордонного регіону України, забезпечення методичної та юридичної підтримки з боку держави у складанні бізнес-планів, інвестиційних проектів, які забезпечуватимуть максимально ефективно цільове використання спрямованих до цих підприємств ресурсів.

Подальше залучення до офіційного господарського обороту коштів, що обслуговують тіньові економічні операції або вивезені за кордон, потребує розробки спеціальної довгострокової регіональної політики легалізації тіньових капіталів некримінального походження з максимальним збереженням нагромадженого у цьому секторі позитивного технологічного, організаційного, фінансового та людського потенціалів. Для цього необхідно:

- запровадити на певний перехідний період (тривалістю не менше року) політику амністії щодо тіньового капіталу в прикордонному регіоні через відкриття йому шляхів для легального інвестування за одночасної протидії його поверненню в „тінь” [5, 412];

- передбачити повне звільнення від оподаткування легалізації коштів, які спрямовуються (у грошовій чи товарній формі) на інвестиційні потреби;

- законодавчо врегулювати правові гарантії непереслідування власників детінізованих некримінальних капіталів;

- всебічне використання зарубіжного досвіду у розробці ефективних механізмів боротьби з тіньовою економікою прикордонного регіону та розширення співробітництва регіональною владою з міжнародною спільнотою з метою запобігання подальшої тінізації економіки [1, 329];

- посилити контроль над відпливом капіталів за межі України.

Зазначені заходи потребуватимуть прийняття відповідної Регіональної програми заходів щодо легалізації тіньового капіталу.

Важливою складовою протидії тінізації економіки прикордонного регіону є реформування системи оподаткування та необхідність внесення змін до Податкового кодексу. Реформування податкової системи відбуватиметься синхронно з упорядкуванням та оптимізацією державних видатків і вирішенням таких завдань:

- підвищення вартості робочої сили шляхом проведення реформи оплати праці та економічно обгрунтованого розширення пакета соціальних послуг і гарантій працюючому населенню; наближення розміру мінімальної заробітної плати до рівня прожиткового мінімуму для працездатних осіб; запровадження мінімальної погодинної заробітної плати; здійснення оплати праці працівників бюджетної сфери на основі Єдиної тарифної сітки, відповідно до тарифу і розряду на рівні законодавчо встановленої мінімальної заробітної плати;

- розроблення та запровадження у повному обсязі державних мінімальних соціальних стандартів;

- перехід від системи соціального захисту, що ґрунтується на наданні пільг, до політики зростання доходів та надання державної допомоги соціально вразливим верствам населення залежно від їх матеріального стану;

- забезпечення ефективної системи надання медичних послуг шляхом упровадження страхової медицини, що неможливе без фінансової підтримки держави;

- підтримка проведення структурних реформ в економіці;

- забезпечення необхідного адаптаційного періоду для переходу до ринкових умов діяльності дотаційних галузей виробничої сфери, зокрема, вугільної промисловості, сільського господарства;

- забезпечення державної підтримки реалізації інноваційних регіональних проектів у пріоритетних видах економічної діяльності;

- переорієнтація напрямів використання коштів державного та місцевих бюджетів на розвиток соціальної та транспортної інфраструктури, а також упровадження програм енергозбереження та охорони довкілля.

Все це означає існування низки бюджетних обмежень для проведення податкової реформи, які обумовлюють її переважно еволюційний характер без суттєвого перегляду податкових ставок і зменшення абсолютних сум податкових надходжень [4, 202].

Детінізація економіки безпосередньо пов'язана з подоланням виявів корупції, яка є однією з основ існування тіньової економіки прикордонного регіону. Стратегічними напрямками боротьби з корупцією є послідовна де-

мократизація всіх сфер суспільного життя, відкритість влади, прозорість та зрозумілість для населення державних рішень, діяльності управлінського апарату, розвиток громадської свідомості та активності у загальному контексті розбудови України.

Стан боротьби з корупцією та економічною злочинністю в західному прикордонному регіоні України, її результати дають достатні підстави вважати, що за роки незалежності у державі не було створено належних умов для системної протидії корупції. Внаслідок антикорупційних кампаній, що періодично здійснювалися, до відповідальності притягувалися чиновники найнижчого рівня і, як правило, за дрібні правопорушення. Попри гучні політичні заяви якісних позитивних змін у цій сфері не відбулося і після приходу нової влади в 2004-2005 роках. Поодинокі резонансні справи про зловживання владою або посадовим становищем окремих вищих посадових осіб, які мали місце в Україні останнім часом, не можуть свідчити про системну боротьбу з корупцією, оскільки їх поява є скоріше наслідком протистояння „кланових” або й політичних інтересів, аніж результатом цілеспрямованої системної діяльності правоохоронних органів.

Головні зусилля в боротьбі з організованою злочинністю мають бути спрямовані на руйнування її соціальної бази через створення таких умов як для фізичних, так і юридичних осіб, за яких останнім було б матеріально не вигідно здійснювати протиправні дії чи переносити свою діяльність до тіньового сектору економіки.

Вирішення проблем мінімізації корупційних виявів потребує встановлення суворого контролю за виконанням антикорупційних програм і рішень в усіх ланках державного апарату; створення надійного організаційно-правового, фінансового забезпечення діяльності правоохоронних органів і судів; проведення всемасштабної ревізії нормативно-правових актів міністерств, відомств, органів місцевої влади щодо їх відповідності Конституції України та антикорупційним законам України. Паралельно з рішучими діями правоохоронних органів із запобігання та подолання корупції необхідно розвивати і посилювати рівень суспільного контролю за діяльні-

стю посадових осіб прикордонного регіону з широким залученням громадськості та засобів масової інформації.

Серйозна боротьба зі злочинністю неможлива без подолання корупції в усіх ланках влади. Для цього необхідно насамперед усунути державних чиновників від безпосереднього керівництва приватним підприємництвом, посилити роль громадського контролю. Законодавчим шляхом необхідно обмежити види діяльності, що потребують ліцензування, патентування тощо, максимально спростити ці процедури з метою виключення дії „особистісного фактора”.

Оптимізувавши чисельність владних структур, слід забезпечити їх працівникам оплату праці, яка б гарантувала високий рівень життя. Позбавлення статусу державного службовця має бути відчутною втратою матеріально-добробуту.

Важливо вилучити у державних органів виконавчої влади розподільчі функції. Використання бюджетних чи кредитних ресурсів на реалізацію регіональних проектів повинно бути організоване виключно на тендерному принципі з максимальною прозорою та гласною процедурою визначення переможців.

Необхідно розробити чіткий механізм ротатції керівних управлінських кадрів, який передбачав би залучення до управління найбільш професійно підготовлених осіб. Має діяти механізм зворотного зв'язку між тривалістю перебування на керівних посадах та результатами діяльності.

Важливо розробити систему державного контролю, яка давала б змогу своєчасно попереджати або у стислі терміни виявляти порушення законів у діяльності будь-якої підприємницької структури, посадової особи, відслідковувати міжрегіональні зв'язки кримінальних структур з виробництвом, фінансово-кредитною і банківською сферами, представниками всіх рівнів і гілок влади, політичних партій, народними депутатами тощо [6].

Істотне значення має включення до регіональних програм соціального і економічного розвитку розділів, що передбачають профілактику правопорушень і протидію чинникам, які породжують злочинність.

Ще однією складовою детінізації економіки західного прикордонного регіону слід виді-

лити необхідність створення спеціальних координуючих органів, спрямованих на боротьбу з тіньовим сектором економіки в регіонах, оскільки активні заходи повинні ініціюватися, перш за все органами виконавчої, законодавчої та судової влади.

Аналіз діючих схем структур, задіяних в боротьбі з тіньовою економікою в регіонах, свідчить про відсутність чіткої системи координуючих засад, різну підвідомчість правоохоронних структур та підрозділів, відсутність належного інформаційного забезпечення та чіткої системи контролю за прийняттям та реалізацією рішень, спрямованих на виявлення потоків тіньової економіки.

Доцільним до функції існуючих структур до яких відносяться виявлення та провадження фактів відмивання грошей, корупції та інших незаконних діянь, доповнити повноваженнями щодо детінізації економіки держави та її регіонів. Необхідно об'єднати Міжвідомчу координаційну раду з питань організації боротьби з контрабандою та Координаційний комітет по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю при Раді національної безпеки та оборони України у Координаційний комітет по боротьбі з тіньовою економікою при РНБОУ, оскільки повноваження цих структур дублюють функції, які формують напрями детінізації економіки регіонів держави [2, 166].

Актуальним завданням з детінізації економіки прикордонного регіону є відпрацювання механізмів:

– узгодженого виконання спільних завдань, ефективної взаємодії силових структур, місцевих органів влади, галузевих міністерств і відомств у боротьбі з організованою злочинністю;

– посилення оперативної діяльності з викриття злочинних угруповань, корумпованих зв'язків з кримінальними структурами вищих посадових осіб та інших відповідальних працівників, створення належних умов роботи оперативним та слідчим;

– забезпечення максимальної відкритості дій органів місцевої влади, у тому числі з використанням складових „електронних органів влади”;

– забезпечення для громадян та суб'єктів господарювання прикордонного регіону ре-

альної можливості оскаржити в судах незаконні дії чиновників.

IV. Висновки. Аналіз тіньової економіки як складного багатоаспектного і, водночас, об'єктивно обумовленого процесу, який формується у взаємодії політичних, економічних, правових і соціальних факторів, дає змогу виділити наступні висновки, на основі яких слід розробляти ефективну програму з детінізації регіональної економіки.

1. Для сталого ефекту необхідна комплексна система дій з викорінення причин та передумов „тінізації” економіки, що повинна включати не лише силові та адміністративні методи. Необхідна нова стратегія детінізації економіки, що має полягати у першочерговому створенні сприятливих умов для легальної економічної діяльності.

2. Місцева регіональна виконавча влада має розробляти і запроваджувати засоби правового й організаційного характеру, які б забезпечили активну протидію кримінальній діяльності в економіці регіону.

3. Пріоритетним напрямом детінізації повинна стати трансформація фінансових, людських та організаційних ресурсів „тіньової” економіки регіонів до офіційної економіки. Виведення з „тіні” цих ресурсів сприятиме зростанню національного інвестиційного капіталу та матиме значний позитивний ефект для місцевих бюджетів.

4. Процес „детінізації” повинен здійснюватися на засадах конверсії – неруйнівного залучення „тіньових” капіталів регіонів до легальної сфери економіки на основі відповідної мотивації суб'єктів „тіньової” економічної діяльності.

5. Продовження податкової реформи, спрямованої на зниження і вирівнювання податкового тягаря, спрощеної податкової системи, посилення податкового контролю за рівнем витрат виробництва, мінімізацію витрат виконання й адміністрування податкового законодавства.

1. Барановський О. І. „Відмивання” грошей: сутність та шляхи запобігання. – Х.: Вид-во „Форт”, 2003. – 472 с.

2. 3. В. Герасимчук, Н. С. Вавдіюк. Економічна безпека регіону: діагностика та механізм забезпечення. – Луцьк: Настир'я, 2006. – 244 с.

3. Грошовик Ю. Я. Організаційно-правові основи детінізації відносин у сфері зовнішньоекономічної

діяльності: дис. канд. юрид. наук: 12.00.07 / Національна академія держ. податкової служби України. – Ірпінь, 2004.

4. Карлін М. І. Державні фінанси України: Навч. посіб. – К.: Знання, 2008. – 348 с.

5. Тіньова економіка: сутність, особливості та шляхи легалізації / За ред. З. С. Варналія. – К.: НІСД, 2006. – 576 с.

6. <http://www.kraina2.org.ua/ru/material/66/>

The basic ways of counteraction are analysed to the shadow economy in the western frontier region in Ukraine. The row of tasks which must be decided at de-shadowing of economy of this region is also selected.

Гречаник В.П., Васильченко С.М.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ: УКРАЇНА І СВІТ

У статті розглядаються тенденції розвитку світового туризму, його роль та частка в структурі доходів світового експорту товарів і послуг. Проаналізовано стан та основні проблеми розвитку туризму в Україні, запропоновано низку заходів та шляхів по вдосконаленню розвитку туристичної галузі економіки України.

Ключові слова: міжнародний туризм, індустрія туризму, туристична галузь, туристична діяльність, туристичні потоки, туристичні послуги, туристсько-рекреаційний потенціал, туристична інфраструктура, суб'єкти туристичної діяльності, національний турпродукт.

І. Вступ. За останнє століття туризм перетворився на потужну високорентабельну індустрію, величезний комплекс у якому тісно переплелися економічні і соціальні інтереси. Розвиток туризму збільшує кількість робочих місць, розширює торгівлю, транспортні перевезення, спонукає до розбудови нових доріг, готелів, туристичних баз, розвитку ринкових відносин та міжнародного співробітництва. В економіці найбільш розвинених країн Західної Європи та Америки ця галузь посідає одне з чільних місць за обсягами доходів, кількістю створених робочих місць, надходжень до бюджету. Завдяки стрімким темпам зростання вже наприкінці минулого та на початку ХХІ століття туристична галузь стала лідером світової економіки. З туристичною діяльністю пов'язано близько 12% світового ВВП, понад 30% обсягів послуг світової торгівлі, 11% світових споживчих витрат, 7% загального

обсягу інвестицій та 5% податкових надходжень. Сьогодні у сфері туристських послуг зайнятий кожен десятий працівник, це понад 260 млн. осіб [1, 7].

II. Постановка завдання. Найбільшими країнами організованого туризму середини 90-х років минулого століття були: Франція (перше місце у світі: 60 млн. туристів і 23,4 млрд. дол. прибутку на рік); Іспанія (друге місце: 55 млн. туристів і 20,7 млрд. дол. прибутку); Італія (третє місце: 50 млн. туристів і 21 млрд. дол. прибутку); США (четверте місце: 46 млн. туристів і 56,5 млрд. дол. прибутку); Великобританія (п'яте місце: 19 млн. туристів і 13 млрд. дол. прибутку); Австрія (шосте місце: 19 млн. туристів і 14,8 млрд. дол. прибутку). Китай, Канада, Німеччина, Угорщина, Швейцарія, Греція, Болгарія обслуговували від 18,9 до 10 млн. туристів на рік, отримуючи щорічно від 15 до 0,5 млрд. дол. прибутку [2, 11-12, 19-20, 24-25, 27, 36, 39, 57, 74, 81-82, 88, 136, 299, 324-325]. У країнах колишнього СРСР туризм був розвинений слабо. Так, в Росії кількість організованих туристів в цей період складала 9,4 млн. осіб і 3,3 млрд. дол. прибутку. Україна, маючи дуже привабливі історичні пам'ятки, туристичні центри, природно-рекреаційний потенціал, також недосягла вагомих успіхів у сфері туризму. Прибутки від нього сягали 230 млн. дол. [2, 66, 77]. У статистичному щорічнику України за 1997 р. про туризм сказано дуже мало. Зокрема, поінформовано, що користуючись послугами туристичних фірм за кордон виїжджало 631 тис. громадян України, відвідало Україну 337 тис. осіб [3, 461]. Надані туристсько-екскурсійні послуги оцінювалися в 1996 р. – 87,3 млн. грн., а в 1997 р. – 63,4 млн. грн. [3, 283].